

Seminarium naukowe „Dawne i współczesne znaczenie ziemiaństwa w kreowaniu tożsamości kulturowej wśród lokalnej społeczności”, Toruń, 18 lutego 2022 r.

W dniu 18 lutego 2022 r. w siedzibie Kujawsko-Pomorskiego Centrum Dziedzictwa w Toruniu (KPCD) odbyło się seminarium naukowe poświęcone znaczeniu ziemiaństwa w kreowaniu tożsamości kulturowej wśród lokalnej społeczności. Zostało ono podzielone na trzy części, w których głos zabierali kolejno przedstawiciele środowiska historyków i antropologów zajmujących się naukowo badaniem ziemiaństwa, pracownicy funkcjonujących w kraju muzeów ziemiaństwa i wreszcie przedstawiciele towarzystw ziemiańskich i organizacji zrzeszających potomków rodzin szlacheckich.

Seminarium rozpoczęto od przywitania gości przez dyrektora KPCD dr. Marka Rubnikowicza, który omówił pokrótce cel i wagę zorganizowanego wydarzenia oraz podzielił się z zebranymi rozważaniami na temat tożsamości kulturowej, dziedzictwa i polityki historycznej. Następnie oddał głos dr. hab. Tomaszowi Łaszkiwiczowi, prof. IH PAN (Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk), który podjął się roli moderatora pierwszej części seminarium, zatytułowanej „Rola ziemiaństwa w procesie kształtowania tożsamości kulturowej wśród lokalnej społeczności na Pomorzu i Kujawach na przełomie XIX i XX wieku”. Pierwszym prelegentem w tej części był prof. dr hab. Jerzy Dygdała (Instytut Historii PAN) z referatem pt. „Szlachta posesjonaci w Prusach Królewskich (Pomorzu Nadwiślańskim) w XVIII wieku i jej mentalność”. Po przedstawieniu na tle

porównawczym informacji dotyczących liczebności szlachty i wielkości posiadanych przez nią majątków (dominowała szlachta średnia posiadająca jedną–dwie wioski) szczególną uwagę zwrócił na poziom wykształcenia szlachciców z badanego obszaru, podkreślając stosunkowo wysoki stopień alfabetyzacji tej grupy, jej religijność, poglądy polityczne oraz świadomość miejscowej autonomiczności. Drugim referentem przewidzianym w programie seminarium miał być prof. dr hab. Szczepan Wierchosławski (Instytut Historii PAN), który jednak nie mógł uczestniczyć w spotkaniu. Przesłany przez niego tekst pt. „Rola ziemiaństwa w kształtowaniu tożsamości narodowej społeczeństwa polskiego Pomorza Nadwiślańskiego w XIX i na początku XX wieku (1815–1914)” odczytał prowadzący tę część seminarium prof. Tomasz Łaszkiwicz, zwracając uwagę m.in. na zaangażowanie polityczne ziemian, ich aktywność w strukturach organizacyjnych polskiego ruchu narodowego oraz w licznych organizacjach i towarzystwach, m.in. w Towarzystwie Naukowym w Toruniu, a także na rolę, jaką odegrali oni w modernizacji kraju. Profesor Łaszkiwicz bezpośrednio po odczytaniu tego referatu zaprezentował zebrany wyniki własnych badań w wykładzie pt. „Ziemiaństwo na Pomorzu i Kujawach w dwudziestolecu międzywojennym – próba charakterystyki grupy społecznej”. Swoje rozważania rozpoczął od ciekawych uwag na temat definicji ziemiaństwa, by następnie przejść do przedstawienia informacji na temat m.in. zróżnicowania narodowościowego ziemiaństwa pomorskiego w omawianym okresie. Równie ważne były jego kolejne spostrzeżenia na temat migracji ziemian, w tym przede wszystkim dane dotyczące zjawiska opuszczania analizowanych terenów przez Niemców, a także informacje o ziemiaństwie przybywającym na ziemię pomorskie z innych obszarów. Kolejnym uczestnikiem pierwszej części seminarium był dr hab. Wojciech Olszewski, prof. UMK (Katedra Etnologii i Antropologii Kulturowej, UMK w Toruniu), który wygłosił referat pt. „Procesy tożsamościowe na polskim obszarze kulturowym na przełomie XIX i XX wieku w kontekście dążeń do niepodległości Rzeczypospolitej”. Wystąpienie to doskonale współgrało z wcześniej przedstawionymi wynikami badań i było w stosunku do nich swoistym komentarzem antropologicznym, w którym zwrócono uwagę choćby na proces powstawania w omawianym okresie inteligencji oraz fakt, że polska tożsamość narodowa osiągnęła w tym czasie swoje terytorialne apogeum,

co miało z kolei niebagatelne znaczenie dla dążeń niepodległościowych. Ostatnim prelegentem tej części był dr Jacek Lewicki, który przedstawił referat pt. „Antoni Sczaniecki – ostatni dziedzic Nawry. Portret przedstawiciela najmłodszej generacji ziemiaństwa polskiego z okresu dwudziestolecia międzywojennego”. W trakcie swojego wystąpienia zaprezentował m.in. wiele unikatowych zdjęć i materiałów biograficznych pochodzących ze zbiorów prywatnych. Tę część zakończyła dyskusja, w której ponownie głos zabrali prof. Dygdała i dr Lewicki.

Po krótkiej przerwie kawowej rozpoczęła się druga część seminarium zatytułowana „Ziemiaństwo w kolekcji i edukacji muzealnej”. W poruszaną problematykę wprowadził wykład online dr hab. Katarzyny Barańskiej, prof. UJ (Instytut Kultury, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie), pt. „Współczesne nurty zarządzania jako narzędzia wspierające udział muzeów ziemiaństwa w budowaniu lokalnej tożsamości kulturowej”. Autorka podjęła się w swoim wystąpieniu oceny niektórych spośród muzeów ziemiańskich, przyglądając się m.in. ich misji i celom, a także przedstawiła model organizacji i zarządzania tego typu jednostką, tak by spełniała ona jak najskuteczniej misję społeczną i odegrała należyłą rolę w budowaniu tożsamości. Następnym punktem drugiej części seminarium był panel, w którym uczestniczyli przedstawiciele funkcjonujących w kraju muzeów ziemiańskich: Wiesław Kaczmarek, dyrektor Muzeum Ziemiaństwa w Dobrzycy, który był jednocześnie moderatorem panelu, dr inż. Krzysztof Starczewski, kierownik Muzeum Ziemiaństwa w Dąbrowie, Piotr Czyż, adiunkt muzealny w tym muzeum, Maciej Kraiński, kierownik Muzeum Tradycji Szlacheckiej w Waplewie Wielkim, oraz również reprezentująca muzeum waplewskie dr Dobromiła Rzyńska-Laube. Jako pierwsi wystąpili przedstawiciele muzeum w Waplewie, zarysowując historię swojej placówki, a także prezentując jej działalność oraz plany na przyszłość. Podobne informacje przekazali też reprezentanci pozostałych muzeów, po czym przeszli do dyskusji, starając się odpowiedzieć choćby na pytanie, jak sprostać oczekiwaniom wciąż zmieniających się odbiorców oraz jak aktywnie współpracować ze społecznością lokalną. Do dyskusji włączyli się również obecni na sali przedstawiciele towarzystw szlacheckich i ziemiańskich, zgłaszając postulaty oraz pewne oczekiwania względem tego typu muzeów.

Oni też po przerwie obiadowej stali się głównymi uczestnikami kolejnej części spotkania.

Trzecia część seminarium została zatytułowana „Współczesna rola organizacji i przedstawiciele rodów ziemiańskich w przywracaniu historycznych miejsc i kształtowaniu tożsamości lokalnej społeczności”. Prowadzącym panel był Adam Szczaniecki, spadkobierca zespołu pałacowo-parkowego w Nawrze, który zabrał głos jako pierwszy, przedstawiając plany dotyczące tego miejsca, przede wszystkim zaś perspektywę odbudowy znajdującego się tam pałacu. Kolejną uczestniczką panelu była Małgorzata Piotrowska, prezeska Stowarzyszenia Potomków Rodziny Szczanieckich, która omówiła dotychczasowe prace i plany stowarzyszenia, zaczynającego de facto dopiero swoją działalność. Po nich wystąpili jeszcze Michał Korsak, prezes Związku Szlachty Polskiej, i dr Maciej Rydel, wiceprezes Polskiego Towarzystwa Ziemiańskiego, referując cele i osiągnięcia reprezentowanych organizacji, które skupiają swoją działalność przede wszystkim wokół badania i kultywowania tradycji szlacheckich i ziemiańskich w kraju. W tej części seminarium głos zabrał także dr Marek Rubnikowicz, który szerzej nakreślił plany dotyczące mającego powstać w Nawrze muzeum ziemiańskiego, zastrzegając jednak, że miejsce to ma być centrum kultury muzealnej, a nie klasycznie rozumianym muzeum. Po trwającej jeszcze dłuższy czas dyskusji seminarium zakończył dr Rubnikowicz, dziękując jego uczestnikom i organizatorom. Zebrany zakomunikowano także plan rychłego wydania publikacji pokonferencyjnej.

Radosław Krajniak (Toruń)

ORCID: 0000-0002-7016-8859